

A SVEJKRŐL, ceruzával

Különös élmény ez a színes film, Hasek világhírű regényéből készült új csehszlovák filmalkotás. A végleges bírálatról még le kell mondanunk. Tudniillik csak a »Hátországban« című részével ismerkedhettünk meg. Az élmény azonban, már a film első részéből megállapíthatóan is különös.

Nagyúr díktál: Hasek. Képzeld el, nem történik itt más, adva van egy világirodalmi jelentőségű könyv. Ezt a könyvet a cseh alkotók úgy tisztelik és szeretik, mintha az ő művük volna. Tehát, lemondva egyébként bizonyára igen érdekes képzetársításokról, saját »író-ságuk« bizonygatásáról, filmre tették át. A környezetrajz: Haseknél megtalálható. A szavak: Hasek szavai. A történetet: megírta Hasek. A művészi, sőt, bizonyos értelemben tudományos munka egy pontra koncentrálódott: meg kellett alkotni a nagyepika és a vizuális érzékletesség teljes és tökéletes szinonima-szótárát. Ez látszólag talán nem olyan nagy dolog, mert az eredmény többnyire az azonosság felfedezése. De ez ne tévessen meg senkit. A »többnyire« és a »teljesen« között van az, ami megérte a kutatást.

Legfeljebb egy vonatkozásban érdemelt volna további kutatást a módszer. Hasek Svejke jelent, multat és jövőt koncentráló epikus figura, pompás urbánus-kisemberi nótafa. De ez

nem pusztán a figura cselekedeteit jellemzi: amit elmond, nem kisebb mértékben fejti szálaira a kort, a Monarchia korhadó konstrukcióját. Itt a film nem sokat tud kezdeni. Egy vékonyka ötlettel menti az anekdoták javát. Tudniillik előtérbe kerül Svejke bőbeszédűsége, mint komikus tulajdonság. Nem mindig azon nevetünk, nem eléggé arra figyelünk, amit elmesél, hanem rajta. Milyen mulatságos, megint akkor beszél, amikor nem kellene, és hogy milyen sokat, be nem áll a szája. A regényben szerény, elegánsan odavetett ötlet ez, a gazdagság arzenáljában eltörpülő, sőt elvesző is: itt megváltoztatja, sőt csökkenti a figura útravalóját. Szerencsére valamit azért ebből is visszanyerünk a vizuális élmény révén. Így álmodtuk Svejket. Sőt, még pontosabban: ebbe a Svejke mindenfajta, róla alkotott, a könyv élménye serkentette álmunk belefér. De a többi figurák, Lukas, Katz, Bretschneider látványa is a remekművet erősíti bennünk, mert a remekművet szolgálja, lázas feltűnősködés nélkül, nagy alázattal és pontossággal.

Egy képe pedig remekmű, feledhetetlen. Kraus von Zillergut ezredes dührohámát látjuk, abban a pillanatban, amikor a kutyalopás kiderül. Láttunk már dührohámot, premier planban, jól megválasztott figura arcán, megfelelő előké-

szítés vagy művészi retardáció után, a legalkalmasabb időben. Nem is nehéz jól megcsinálni, valószínűleg. De így: nem adatik meg mindenkinek. Nem a k. u. k. katonatiszt dühöng itt, nem járulékos elemei, a jólismert bajusz, a bozontos szemöldök, s az ajkak járnak tébolyodott táncot, nem a katonája, még csak nem is az ember. Valami elképesztő meztelenség ül az arcra, a figura lényege, lelke, mindezeknek mélyén a testet öltött absztrakció: a marhaság.

Ezt a pillanatot az is magával viszi, aki keveselmé a sokat, a remekmű hű feldolgozását, a kiváló színészi alakításokat s az első részből az egész film biztató ígértét.

ABODY BÉLA